

kroz dubrovački arhiv« ostao je u rukopisu. Veoma je dragocjeno pomagalo svakom tko želi crpsti podatke iz tog arhiva i proučavati ne samo dubrovačku, nego i povijest svih naših naroda.

Suradivao je u izdanjima i publikacija JAZU i SANU, Leksikografskom zavodu »Miroslav Krleža«, i gotovo svim povijesnim časopisima, zbornicima i publikacijama ne samo u Zagrebu i Beogradu nego i u Zadru, Splitu, Rijeci, Varaždinu, Kotoru, Ljubljani i drugdje.

Radovi mu se odlikuju strogom akribijom sa smislom za analizu i sintezu, dobrim poznavanjem klasičnih i suvremenih stranih jezika. Stariji srednjoškolci sjećaju ga se kao dobrog i oduševljenog profesora čija se predavanja i danas pamte. Rado ga se slušalo i gledalo na nastupima brojnih domaćih i stranih simpozija, kongresa i savjetovanja na kojima je znao temperamentno izlagati svoja stajališta i živo sudjelovati u raspravama.

Šteta što neki rukopisi nisu dovršeni, jer je imao još mnogo toga reći.

Josip Lučić

RIJEČ PRI OTVARANJU IZLOŽBE »ZLATNO DOBA DUBROVNIKA« U ZAGREBU 1987.

Dubrovnik, utemeljen na stjenovitoj obali pred morskom pučinom, rastao je koristeći pogodnosti svojega položaja, a i odupirući se neprijateljima od antičkog doba do prošlog stoljeća. Njegova mala općina nastojala je kroz čitav srednji vijek na prometnome Jadranu da prihvati tranzitnu trgovinu od kopnene unutrašnjosti ka prekomorju, te da spretnošću trgovaca, smionošću pomoraca i vještinom diplomata stekne svoju samostalnost. Njegovala je stoga između okolnih država i državnica svoju stvaralačku sredinu opirući se svakoj izvana nametnutoj vlasti i sklapajući savezništva s ravnopravnim susjedima. Stišavajući pak unutrašnje društvene sukobe određivala je i sprovodila svoje zakone, a u predrenesansno doba već uređena kao aristokratsko-oligarhijska zajednica poprimala je sve izbrušeniji oblik.

Osim što je ozidala gradske zidine i podigla utvrde na teritoriju od Konavala do Pelješca, u svoje je središte dovela vodu s brdskog izvora, a najprikladnije zaštitila gradsku luku kao žarište svoje pomorske orijentacije i privrednog zbivanja. Kovala je svoj novac, sredila zdravstvo i promicala školstvo u mnogome prednjačeći među srodnim priobalnim komunama. U težnji za prestižom među njima provodila je mnoge napredne mjere

gospodarskog uređenja stalno balansirajući između dobrobitnog otvaranja i sigurnosnog zatvaranja.

Koristeći se osiguranim posredništvom u razmjeni raznolike robe između sredozemnih zemalja, obogaćena i obrambeno očvrstnula zajednica dočekala je burno doba 15. i 16. stoljeća najbolje se snalazeći između osmanlijskog osvojenja Balkana i mletačkog gospodarenja Jadranom. Nadasve je pronicavom politikom i budnom diplomacijom znala očuvati neutralnost da bi kroz sva nasilja provlačila svoje karavane i opremila mornaricu od dvijestotinjak čvrstih jedrenjaka pod zastavom na kojoj se vijorilo nepokolebivo geslo: LIBERTAS. Pod slobodarskim stijegom dubrovački su pomorci odoljevali olujama i gusarima, savitljiviji kao vlastela u službi svoje vlade na duždevom i sultanovom dvoru i u prijestolnicama većine evropskih vladara. Prisutni svuda uspostavljali su ne samo političke i trgovačke veze, nego i kulturne dodire važne za usmjerenja domaćega razvoja.

I dok se iz Dubrovnika vođena trgovačka i diplomatska mreža rasprostirala nadaleko kroz bezbroj luka i prometnih središta, probijajući se klancima i rijekama teško savladivog zaleđa, primorski se grad urbanistički zaokruživao i snabdijevao različitim dobrima u poletu samosvijesnih gra-

dana. Staleške suprotnosti međunjima se stišavahu radinošću u obrtu i trgovini, a seljaci iz okolice se primirivahu obradom stijenovitih zemljišta. Njihove se snage usredsrediše privređivanju i pod teškim životnim prilikama da se uzdigne domaća zajednica. A iskra samoodržanja bila je rano ražgana pod pritiskom izvanjskih prijetnji, te je ispunila težnje i vladajućeg patricijata i upokorenog puka pošto su usprkos trajno prikrivenog, međusobnog suprotstavljanja shvatili prednost sporazumijevanja uz nužnu podjelu uloga pri vođenju samostalnog uspona.

Pronicava vlada omogućujući stoga razvitak različitih djelatnosti primajućí u svoju uravnoteženu sredinu bje-gunice iz balkanskih požara i siromaštva dalmatinske obale zaposjednutih od tuđinskih vojnih četa. I onoliko koliko je Dubrovnik pomagao došljacima u ekonomskom uzdizanju, toliko su oni pridonijeli domorodcima svojom sposobnošću i radom podgrađujući svekoliko ravnovjesje življenja. Ono je od početka 15. stoljeća postupno dostizalo svoje najpotpunije, ali u svakome pogledu i najsloženije oblike. Iako su u mnogome bili kontradiktorni u međusobnom odnosu, a pogotovo naspram smjerovima vanjskih odvijanja, po vitalnosti izraza i zrelosti dometa omogućili su radikalno samoiskazivanje posredstvom kojeg je mali grad iznašao samoga sebe i najjače se odrazio u vremenu i prostoru. U to i takvo sklonište, prožeto renesansnim vrednovanjem čovječje radinosti i stvaralačke darovitosti stizahu iz evropskih likovnih raskrižja i već priznati umjetnici. Razgrana se tako u razdoblju 15. i 16. stoljeća, koje ovom prigodom nazvasmo »zlatnim dobom Dubrovnika«, stvaralaštvo potaknuto prohtjevima samih Dubrovčana i odmjereno prema njihovim shvaćanjima a usaglašeno s drugdje već ustanovljenim civilizacijskim modelima.

Prenoseći, dakle, svoju gotovo već urođenu opreznost na polje umjetničke djelatnosti nastojali su nipošto ne raskinuti njene ranije satkane životne veze. I kad su po modernim načelima svoje društveno iskustvo najočigledni

je prenosili u figurativni jezik, prije svega su htjeli uzdići samospoznajne vrijednosti vlastite sredine. Zato su se u mnogome osvrtnali na vlastitu prošlost nastojeći je uzdignuti dorodom domaćih iskustava i u svojem prostoru utemeljenih predaja. Utoliko se i čitava dubrovačka renesansa, što uvjetno obuhvaća tijek 15. i 16. stoljeća, vrednuje u svoj južnoslavenskoj prošlosti kao osobita i osebujna pojava. Skopčana s procvatom znanosti i književnosti oslanjala se, koliko na razmjenu dostignuća i saznanja sa zapadnoevropskim razvijenijim zemljama, toliko i na lokalne uvjete osviještenog djelovanja. Čak su potonji, sasvim su glasno načelima uzdržavanja nezavisnoga grada-države, bili i važniji pojačavajući izražajnu samosvojnost dubrovačke umjetničke riječi.

Nesumnjivo su njene kvalitete, a i kvantitete dostignute u 15. stoljeću, te održavane kroz 16. stoljeće, bile uvjetovane društveno-političkim prilikama ondašnjeg Dubrovnika. Prerastavši iz male općine u ponosnu Republiku, ovaj je grad dokućio razine stvaranja i načine djelovanja koje se duž hrvatske obale nisu drugdje mogli postići. To neposrednije se ovdje prihvaćahu humanistička stremljenja, pa iskazivahu i renesansni svjetonazori kao osnova osuvremenjivanju stilskog izraza. Zahvaljujući postignutoj samostalnosti lakše se stupalo u dodir s umjetničkim krugovima iz naprednijih središta, a općinska je uprava dugo bila najambiciozniji naručilac likovnih djela i voditelj umjetničkog stvaranja. Tako je omogućila ne samo provođenje za naše prilike posve osobitih oblika organizacije umjetničke djelatnosti kao što je npr. plaćanje pojedinih umjetnika poput državnih službenika ili novčano podupiranje neophodnih likovnih radionica, nego i pozivanje već provjerenih stvaralaca iz tuđine. Pročuvši se takvom poduzetnošću u širem svijetu, nezavisni je Dubrovnik privlačioiskusne umjetnike koji su dolazili u njegovu sredinu i pospješivali u njoj začete razvojne procese. A kako je sve bilo pod nadzorom trijezne vlade, to se u unutrašnjoj raspodjeli umjetničkih dobara postizala

stroga sukladnost između javnih i privatnih nastojanja, između svjetovnog i vjerskog ulaganja u likovnu proizvodnju. Utoliko je renesansa u dvostoljetnom svojem trajanju bila osobitija i osebnija.

Reprezentativnost je u svemu ostala bitna kao odraz političkog ponosa i društvene samosvijesti, a iako je simbolično izražavanje bilo starijeg porijekla ono je dobilo nova usmjerenja i značenja. I tu se domaća renesansa najjasnije nadovezala na međunarodnu kulturu zrelog humanizma koji je omogućio stjecanje samosvojnosti i iskazivanje posebnosti razvijenih sredina. Ubrajajući se među njih Dubrovnik je sa svojim profilom mediteranskog i urbanog umjetničkog stvaranja uzdigao dostojanstvo čitavom hrvatskom kulturnom prostoru. Postao je čak svojevrsni njegov znamen o čemu su suvremenici, nadasve književnici imali jasno izgrađenu svijest. Oni su je i izrekli ispisujući laskave hvale svojem gradu kojem se podjednako okretahu pjesnici i pisci humanističko-renesansnih pobuda iz

ostalim primorskih gradova. Ali znatno prije njih Dubrovnik su počeli uzdizati graditelji i kipari, slikari i rezbari, zlatari i ljevači — svi oni majstori umjetničkih grana koji svoju vještinu podrediše jedinstvenom cilju: oblikovanju Dubrovnika, sređivanju njegova zemljišta.

O tom oblikovanju, nekoć živom i zasigurno gušćem negoli se kroz ilkoje svjedočanstvo može dokučiti, ova je izložba pouzdan dokaz. Ne sadrži ishitrenih naučnih konstrukcija niti izvitoperenih interpretacija, jer se zasniva na spomeničkoj građi koja nadasve govori o sebi i za sebe. A čitav pothvat uključuje rad mladih stručnjaka koji su zatvarajući tematske cjeline mnogim pojavama dali svježija svoja tumačenja. Tako izložba predstavlja ispunjenje jedne etape sagledavanja kulturno-umjetničkog razvoja Dubrovnika, velebn prinos spoznavanju povijesnih istina a nadasve ljepota s kojima nas je prošlost obdaruila s upečatljivim podukama o nužnosti čuvanja i vrijednosti oživljavanja davnih stečevina.

Cvito Fisković

KNJIGA O SAMOSTANU MALE BRAĆE U DUBROVNIKU

U povodu 750-godišnjice prisutnosti Male braće u Dubrovniku (1235—1985) izašla je 1985. knjiga »Samostan Male braće u Dubrovniku«, koju su izdali taj samostan i Kršćanska sadašnjost iz Zagreba, a uredio Justin V. Velnić. Ova opsežna knjiga sa 852 strane sadržava 33 rada iz pera 29-orice suradnika.

Tematika tih radova različita je i pretežno veoma zanimljiva. Josip Lučić piše o kulturno-političkom stanju Dubrovnika početkom 13. stoljeća, Anastazije J. Matanić o franjevcima u Dubrovniku, o izvještaju Sormanijeve vizitacije o Maloj braći u Dubrovniku iz 1573/74. g., te o papinskim bulama (1268—1476) u vezi s Malom braćom u Dubrovniku, Ante Marinović o dubrovačkoj legislaciji glede prosjačkih redova, Antun Dračevac o redovnicima Male braće kao nadbiskupima dubro-

vačke nadbiskupije, Justin V. Velnić o vrelima i bibliografiji dubrovačkog samostana Male braće, o životu i djelovanju tog samostana i o ljekarni Male braće u Dubrovniku, Mijo Brlek i Marijo Šikić (zajedno) o teološkom studiju u dubrovačkom samostanu Male braće, Franjo Emanuel Hoško o nastavnoj osnovi filozofije i teologije u školama hrvatskih franjevaca, Ivan Đamić o nadbiskupima i biskupima iz dubrovačke Male braće, Vinko P. Malej o djelovanju franjevaca dubrovačke provincije među albanskim katolicima, Pijo M. Pejić o dubrovačkim franjevcima u Svetoj Zemlji, Ivan S. Peran o glazbenom životu u Dubrovniku u vezi s dubrovačkim samostanom Male braće, Miroslav Pantić o franjevcima i dubrovačkoj književnosti, Žanko Dadić o prinosima dubrovačkog samostana Male braće priro-